

„Existence předchází esenci.“ – Jean-Paul Sartre

Samotný tento výrok pochází ze Sartrova díla „Existencialismus je humanismus - 1946“⁽¹⁾ a popisuje základní myšlenku existencialismu, která tvrdí, že existence, neboli život samotný je fundamentálnější než jeho vlastní esence. Podle existencialistů začíná smysl této myšlenky ve fázi nazývané „přístup k existencialismu“, což je jakýsi okamžik dezorientace a bezradnosti člověka z jemu bezvýznamného a zdánlivě absurdního okolního světa. Tento výrok upoutal mou pozornost, jelikož mě přinutil zamyslet se nad otázkou svobodné volby podstaty našeho bytí.

Sartre ve své rozvaze popisuje dva typy objektů; první typ mající opodstatnění ve své existenci - materialistické věci, a druhý typ popisován jako objekt s charakteristikou vědomí – tedy „lidské subjektivitě“. Sartre kritizoval postoj naší společnosti, která soudí oba dva typy objektů stejným měřítkem. Podstatu krumpáče vnímáme jen z pohledu naší potřeby a oceňujeme pouze atributy, pro které byl stvořený a pro které existuje, dá se však takto hodnotit i lidská existence? Jestliže mají všechny krumpáče stejnou podstatu, jejich existence ztrácí na ojedinečnosti a získává na ceně pouze pro naši momentální potřebu. Jak je to tedy s myšlenkou o jednotné podstatě lidí? Původní teorie o esenci člověka předcházející jeho existenci, vychází z úvahy, že člověk je stvořen Bohem z jistého důvodu, tedy má svou podstatu a pro ní existuje. Zajímavým případem jsou ateisté, kteří si do určité míry přivlastnili stejný pohled na jednotlivce jako věřící. Díky chybějící představě o tvůrce (tvůrce člověka) se však tato teorie modifikovala do volnější formy rozhodování. Naším subjektivním vědomím určujeme naši podstatu především my sami. Tím pak ale máme v rukou nekonečný prostor pro její formování. Nevytváří sama tato úvaha, která nás nutí uvažovat o našem opodstatnění, již zmíněnou dezorientaci? Podle mého názoru étos existencialismu *neleží* právě ve frustraci z neznalosti své vlastní esence, ale ve frustraci ze správného výběru. Je to blok, kdy lidské vědomí dobrovolně opouští svou autentickou živelnost a hledá si klasifikaci právě hodnocením, porovnáváním a souzením podobnému jako u materialistického objektu. Člověk chce mít podstatu a ta musí být charakterizována, tedy kategorizována. Identitu si člověk tvoří sám, ale tím je dobrovolně rozčleňován do kolejí společnosti. Nestává se však tak sám jen krumpáčem z řady?

Podle Sartra je podstatnější existence, protože esence je tvořená každým svévolně. Tato skutečnost přináší revoluci; fakt, že máme v dnešní době možnost vytvořit si vlastní podstatu nám dává radikální svobodu – spolu se stejně tak radikální zodpovědností. To má dopad na nespočet okolností. Kupříkladu to znehodnocuje okolní podmínky každého jednotlivce a jejich důsledky na život, posiluje význam našeho svévolného rozhodování a zdůrazňuje chápání života jako stoprocentního produktu naší existence. Nicméně to přináší i prostor pro obavy a pocity stísněnosti z nekonečné škály možností a břemena odpovědnosti. Konsekvence liberalizace rozhodování jsou znatelné nejen ve společnosti, ale i v profesních sférách. V medicíně tato otevřená teorie, odlehčeně řečeno, umožňuje oslovit ošetřované argumentem, že „každý má život ve vlastních rukou“. To je také nezanedbatelné východisko psychosomatiky, která operuje na rozhraní fyziologických a subjektivních pozitivních a negativních lidských smýšleních. Toto poznání si také dovoluje obrátit se na pacienty jako na faktory ovlivňující jejich vlastní zdraví. Míra zodpovědnosti statisticky zvyšuje obezřetnost, která je v mnoha případech nejučinnější prevencí.

Otázka obecné správnosti implementace absolutní nezávislosti tvořením si vlastní podstaty je však diskutabilní. Absolutní nezávislost totiž zcela neexistuje a kategorizace člověka může být stejnou limitou jako přínosem. V dnešní době máme sice možnost rozhodovat o „osobních detailech“ našeho života, nicméně musíme plnit požadavky naší společnosti, která z lidí rafinovaně a sofistikovane pěstuje novodobé otroky. Širokou nabídkou možností vedoucích k vysokému standartu života se totiž z ostražitě lidské mysli stává poddajná ovečka, která honbou za cukrem nevnímá bič ekonomicko-politické machinace. Na rozdíl od minulosti, kdy byla osobní role člověku udělena a možnost změny byla omezena zejména na daný sociální status, společnost vyjma pár ustanovených zásad neměla takovou kontrolu nad nezávislou volbou. I když tresty za porušení daných zásad byly mnohem brutálnější, zákonů, tedy i restrikcí bylo celkově mnohem méně. Dnes může člověk učinit změnu zdánlivě obsažnější, efekt dané volby je však daleko více limitován kritérii společnosti. Syn zemědělece v 17. století neměl takový motiv, který by ho nutil uvažovat o vytvoření si vhodnější budoucnosti, protože pravděpodobnost, že by si dokázal vybudovat život jiný od toho očekávaného a žít ho šťastně, byla v podstatě nulová. Možnost volby nás dnes zaměstnává natolik, že si již nestačíme uvědomovat směr našeho vývoje, který je tvořen angažovanostmi podniků a konzumních gigantů. Kapitalismus z nás činí stoprocentně svobodné vrabce, volně lítat, kdekoliv v rámci vyměřené klece legislativy. Díky globalizaci se naše zájmy prolínají a míra individuality klesá. Trhu se sdruženost populace líbí, protože místo individuálních žádostí může lehceji profitovat na uniformních požadavcích davu. Tato změna přišla s nástupem průmyslové revoluce a následně pozvolného vývoje demokracie. Způsob kontroly nad lidstvem se přesunul z trůnu do rukou davu, ale výstižnější je spíše hovořit o marketingovém krmení oveček senem lidovlády. Jsme nuceni si myslet, že včetně našich vlastních hodnot, se můžeme opírat i o hodnoty naší společnosti. V tom je ale háček, jelikož díky záruce přežití, bezpečí, komfortu a svobodné volby *toho nabízeného* již bezmyšlenkovitě plníme stanovené nároky za danou zaslouženou odměnu. Cukr v podobě lepšího sociálního statusu, uznání a peněz, bič v podobě nuceného přizpůsobování se vypsáním pravidlům. Člověk se stává výnosným z pohledu existence, jeho význam ztrácí z pohledu jeho podstaty. Lidská esence je tedy dosti zotročená svobodná volba.

Se Sartreho výrokem „Existence předchází esenci“ souhlasím, jelikož podtrhuje podstatu lidského individua. Vytváření si vlastní podstaty prohlubuje zodpovědnost nad naším životem a tím pádem i potenciální hodnotu naší existence. Druhou věcí je míra svobody, se kterou můžeme vytvářet naše rozhodování. Absolutní svobodu nemáme, avšak i vrabec v kleci může být vrabcem šťastným, když si nepřipouští eventualitu neomezené volnosti nebo si našel zalíbení v překonávání překážek každodenního limitovaného života. Restrikce a plnění požadavků naší konzumní společnosti nemusí mít vliv na náš spokojeně prožitý život. Zdalipak je individuální štěstí (kvalita života) svobodná volba, odpovídám, že v rámci možností našeho přesvědčení, je. Jak říkal sám Sartre: „My jsme naše volba“.

Počet znaků: 5907

Zdroje:

The Philosophy Book, Dorling Kindersley Limited 2011 ISBN: 978-1-4053-5329-8
http://www.goodreads.com/author/show/1466.Jean_Paul_Sartre

1) http://en.wikipedia.org/wiki/Existence_precedes_essence